

УДК 330.1:336.22

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2026.28.8>**Черновол О.М.**

кандидат економічних наук, доцент,
Центральноукраїнський національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1637-9364>

Гай О.М.

кандидат економічних наук, доцент,
Центральноукраїнський національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5236-6931>

Chernovol Olena, Gai Oleksandr

Central Ukrainian National Technical University

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ, МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ І ВПЛИВ НА ПОДАТКОВУ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ

SHADOW ECONOMY: ESSENCE, SIGNIFICANCE, DEFINITION METHODS AND IMPACT ON THE STATE'S TAX POLICY

У статті розглянуто таке глобальне явище як тіньова економіка, яка є невід'ємною частиною функціонування будь-якої економічної системи. Основна увага приділяється впливу тіньової економіки на побудову податкової політики держави. Дослідження проведено на підставі аналізу вітчизняних і закордонних літературних джерел, статистичних даних. Встановлено, що незважаючи на велику кількість досліджень даної тематики інтерес до даного явища не зникає, а навпаки посилюється. Дослідження зосереджуються на вдосконаленні методів вимірювання тіньової економіки, її впливі на економічну безпеку держави, а також на оцінці її масштабів і факторів формування. Уточнено визначення тіньової економіки, досліджено її розвиток з плином часу. Особлива увага приділяється Україні. Розглянуто структуру тіньової економіки, методики її вимірювання. Узагальнено статистичні оцінки тіньової економіки та їх вплив на податкову політику. Особлива увага акцентується на аналізі впливу тіньової економіки на ефективність побудови податкової політики, а саме: обсяг податкових надходжень, структура податків та інструменти податкового адміністрування. Встановлено, що найефективнішими методами зниження рівня тіньової економіки є запровадження цифровізації, підвищення довіри до державних інституцій, ефективна боротьба з корупцією.

Ключові слова: тіньова економіка, податкова політика, податкова система, ухилення від оподаткування, державне регулювання, контроль, цифровізація, інституційні реформи.

The article examines such a global phenomenon as the shadow economy, which is an integral part of the functioning of any economic system. The article is devoted to a comprehensive study of the essence, historical development, and structural components of the shadow economy, as well as the analysis of its systemic impact on the formation of modern tax policy. The study aims to identify the relationship between the scale of the informal sector and the transformation of fiscal instruments, particularly in the context of global digitalization and the specific challenges faced by transitional economies like Ukraine. The main attention is paid to the influence of the shadow economy on the construction of the state's tax policy. The study was conducted on the basis of an analysis of domestic and foreign literary sources, statistical data. The work draws on statistical data from the World Bank, IMF, OECD, and national monitoring to compare global and Ukrainian trends. It was established that despite the large number of studies on this topic, interest in this phenomenon does not disappear, but rather increases. The research focuses on improving methods for measuring the shadow economy, its impact on the economic security of

© Черновол О.М., Гай О.М., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

the state, as well as on assessing its scale and factors of formation. The definition of the shadow economy is clarified, its development over time is studied. Special attention is paid to Ukraine. The structure of the shadow economy, methods and measurements are considered. Statistical assessments of the shadow economy and their impact on tax policy are summarized. Special attention is paid to the analysis of the impact of the shadow economy on the effectiveness of tax policy, namely: the volume of tax revenues, the structure of taxes and tax administration tools. It has been established that effective shadow economy reduction requires a transition from purely restrictive measures to complex institutional reforms. Key tools for modern tax policy include digitalization, simplifying tax systems, and increasing trust in state institutions. For Ukraine, the path to formalization specifically involves reducing corruption and balancing control with the creation of a favorable business environment.

Keywords: shadow economy, tax policy, tax system, tax evasion, state regulation, control, digitalization, institutional reforms.

Постановка проблеми. Тіньова економіка є невід’ємним елементом функціонування будь-якої економічної системи, незалежно від рівня її розвитку. Вона формується як реакція економічних суб’єктів на податкові навантаження, регуляторні обмеження та рівень довіри до державних інститутів. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах трансформаційних економік, зокрема таких як в Україні, де значна частка господарської діяльності здійснюється поза офіційним обліком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження тіньової економіки останнім часом зосереджуються на її масштабах, причинах та впливі на економічне зростання та податкову політику. За даними Світового банку [1], тіньова економіка залишається значним глобальним явищем і пов’язана в першу чергу зі зниженням податкових надходжень, інвестицій та продуктивності економіки. Нові оцінки показують, що її обсяг може становити понад 11% світового ВВП, причому значно вищий її рівень, як правило, характерний для країн, що розвиваються [2]. Дослідження EY (Ernst & Young, одні з провідних у світі міжнародної компанії, яка надає послуги у сфері аудиту, консалтингу, оподаткування та супроводу угод) також підтверджують, що тінізація економіки безпосередньо зменшує податкову базу та погіршує умови праці.

У сучасній літературі значна увага приділяється факторам тінізації, таким як складність податкових систем, рівень регулювання та якість державних інститутів. Водночас більш нові підходи акцентують роль фінансової залученості як інструменту зменшення тіньової економіки: емпіричні дослідження 2025 року показують, що розвиток фінансових ринків знижує масштаби тінізації та пом’якшує негативний вплив на економічне зростання [3]. Також з’являються роботи, які аналізують вплив зовнішнього фінансування та державної політики зайнятості, які доводять, що розширення формальної зайнятості може скорочувати тіньовий сектор [4].

Окремий напрям сучасних досліджень – удосконалення методів вимірювання тіньової економіки. Зокрема, Міжнародна організація праці у 2023 році оновила стандарти статистичного обліку, що дозволяє більш точно оцінювати масштаби неформальної діяльності. Крім того, створення глобальних баз даних тіньової економіки сприяє проведенню порівняльного аналізу між країнами та вдосконаленню податкової політики [5, 6].

Сучасні українські дослідження тіньової економіки (2021–2025 рр.) зосереджуються на оцінці її масштабів, факторів формування та впливу на економічну безпеку держави. З останніх публікацій можна зробити висновок, що ключовими причинами тінізації є корупція, інфляція та недосконалість інституційного середовища. Також акцентується увага на проблемі оцінювання тіньової економіки, оскільки існує об’єктивно неповна картина статистичних даних в умовах війни [7, 8].

Узагальнюючи це все, можна зробити висновок, що ефективна боротьба з тіньовою економікою потребує не лише посилення контролю, а й комплексних інституційних реформ, зокрема підвищення довіри до держави та спрощення податкових систем,

а також у випадку України, ще й суттєвого зниження корупції. Ми в нашому дослідженні більше хочемо зупинитися на значенні тіньової економіки у розвитку держави та її впливі на ефективність податкової політики.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження сутності, значення, деяких історичних аспектів розвитку тіньової економіки, а також аналіз її впливу на формування податкової політики сучасної держави.

Виклад основного матеріалу. Почнемо з визначення тіньової економіки. У сучасній економічній науці відсутнє єдине трактування цього явища, оскільки воно дуже багатогранне за своєю сутністю. Так, Ф. Шнайдер визначає тіньову економіку як сукупність легальних за своєю природою видів економічної діяльності, які навмисно приховуються від державних органів з метою уникнення оподаткування та надмірного регулювання [9]. Більш широке трактування пропонує Е. Фейге, який розглядає тіньову економіку як усю економічну діяльність, що не враховується офіційною статистикою, включаючи як легальні, так і нелегальні операції [10]. Сучасні українські науковці визначають тіньову економіку як сукупність економічних відносин, що функціонують поза державним обліком і контролем, створюючи загрози економічній безпеці держави [11]; багатогранне явище, що включає приховану господарську діяльність, яка не відображається у фіскальній системі та ускладнює формування ефективної податкової політики [12]; як результат дисфункцій інституційного середовища, що проявляється у приховуванні доходів, ухиленні від податків та неформальній зайнятості [13]. Отже, узагальнюючи дані визначення, можна зробити висновок, що тіньову економіку доцільно визначати як сукупність легальної та нелегальної економічної діяльності, яка повністю або частково приховується від державного обліку з метою мінімізації або ухилення від податкових та регуляторних витрат одночасно загрожуючи економічній безпеці країни та створюючи перешкоди проведення нею ефективної податкової політики.

Історичний розвиток тіньової економіки у 20–21 ст. пов'язаний насамперед зі зміною ролі держави в економічних процесах. Зокрема, у 20 ст. в розвинених країнах, тіньова економіка як явище набула системного характеру саме у зв'язку з розширенням її ролі в економіці. Зростання податкового навантаження, розвиток соціальних функцій держави та посилення регуляторної політики створили стимули для ухилення від оподаткування. Зокрема, дослідження Ф. Шнайдера показують, що в країнах Європи у 1970–1990-х роках збільшення податків і соціальних внесків підштовхувало частину учасників економічної діяльності до переходу в тіньовий сектор [9].

Особливо значним був рівень тінізації в країнах із плановою економікою, де дефіцит товарів і жорстке державне регулювання сприяли розвитку неофіційних ринків. У пострадянських країнах у 1990-х роках тіньова економіка стала одним з важливих механізмів і методів адаптації бізнесу до нестабільного правового середовища. За даними Світового банку, у 1990-х роках у деяких країнах її рівень перевищував 40–50 % ВВП, що змусило уряди переглядати податкову політику та впроваджувати спрощені системи оподаткування [6].

У 21 ст. тіньова економіка значно трансформується під впливом таких чинників, як глобалізація та цифровізація. З одного боку з'являються нові більш ефективні можливості контролю, але в той же час – нові форми ухилення від оподаткування, зокрема офшори, цифрові активи, фріланс-економіка, транснаціональні схеми ухилення від податків. У звітах Організації економічного співробітництва та розвитку, організації, яка відіграє важливу роль у процесі міжнародної координації податкової політики, підкреслюється, що впровадження цифрових технологій, зокрема електронних систем звітності та аналізу даних, що забезпечує більш гнучку взаємодію з платниками податків, дозволяє суттєво зменшувати масштаби ухилення від оподаткування та сприяє підвищенню податкової дисципліни [14].

В Україні, як і в інших пострадянських країнах, тіньова економіка набула значних масштабів у 1990-х роках у період трансформації економічної системи, коли недоско-

налість податкового законодавства та слабкість державних інституцій створили умови для масового ухилення від сплати податків. Одним з ключових інструментів детінізації в Україні стало впровадження спрощеної системи оподаткування, яка дозволила частково легалізувати малий бізнес та розширити податкову базу. За даними Міністерства економіки України, рівень тіньової економіки у 2021 році оцінювався на рівні близько 30 % офіційного ВВП, а у 2022–23 роках, в умовах війни, відбулося часткове зниження її рівня до близько 19 %. Це пов'язано в основному зі скороченням економічної активності та посиленням державного контролю [15].

Водночас сучасна податкова політика України дедалі більше орієнтується на цифровізацію як основний інструмент боротьби з тінізацією. Отже, досвід України показує, що рівень тіньової економіки безпосередньо впливає на трансформацію податкової політики: від спрощення оподаткування у 2000-х роках до цифровізації та посилення контролю у сучасний період.

Якщо розглянути структуру тіньової економіки, то це багаторівнева система, що включає різні форми приховування економічної діяльності. Найбільш поширеним є поділ на неформальну, приховану та кримінальну складові, який використовується у міжнародних дослідженнях світового банку та Міжнародної організації праці.

Неформальна економіка охоплює діяльність, що не реєструється офіційно, але не є забороненою за своєю суттю (дрібна підприємницька діяльність, самозайнятість). Цей сектор (ФОПи) є важливою частиною економіки, особливо в таких країнах як Україна, та пов'язаний із відсутністю соціального захисту і податкового обліку [5].

Прихована економіка включає легальну діяльність, результати якої частково або повністю приховуються від державних органів з метою зменшення податкового навантаження. Саме ця складова є ключовим об'єктом і досліджень і за своєю питомою вагою [9].

Кримінальна економіка охоплює діяльність, що прямо заборонена законодавством (нелегальне виробництво, контрабанда). Зрозуміло, що саме цей елемент має найбільш деструктивний вплив на економіку, оскільки повністю виходить за межі правового поля [1].

Отже, за своєю структурою, тіньова економіка – це неоднорідне явище, що включає в себе різні типи економічної діяльності з різним рівнем легальності та ступенем приховування.

Треба зазначити, що розмір тіньової економіки поррахувати «напрямую» неможливо, що є зрозумілим з самої суті цього явища. Тому при підрахунках використовують непрямі методи оцінки, які умовно можна поділити на кілька підходів:

1. Прямі методи – застосовуються шляхом опитування і перевірок. Це спроба виявити тіньову діяльність напряму: анонімні опитування бізнесу і населення; податкові перевірки; аналіз фінансової звітності. Недоліком цих методів є те, що суб'єкти господарювання (як фізичні так і юридичні особи) часто занижують або просто приховують свої доходи і саму діяльність.

2. Непрямі (індикаторні) методи – найпоширеніші, шукають так звані «сліди» тіньової економіки. До них відносяться: грошовий метод (вважається, що характеристикою тіні є збільшення обсягу готівки); метод електроспоживання (порівнюють кількість спожитої енергії з обсягом ВВП); різниця доходів і витрат населення (якщо витрачається більше ніж офіційно нарабляється – частина в тіні).

3. Методи моделювання (економетричні). Вони найскладніші, але точніші. До них можна віднести: модель MIMIC (Multiple Indicators Multiple Causes) – враховує причини тінізації (податки, безробіття, регулювання) та індикатори (готівка, зайнятість, споживання).

4. Порівняльний метод – порівнюють офіційний ВВП і «потенційний» (той, який мав би бути за рівнем розвитку країни). Різниця між ними і є приблизна частка тіньової економіки.

Звісно, немає єдиного «ідеального» методу, бо різні методи можуть давати різні цифри. Тому, як правило беруть середнє значення або середній діапазон [19, 20].

Наведемо трохи статистики для більшого розуміння масштабів тіньової економіки в світі в цілому та Україні зокрема (табл. 1).

Зрозуміло, що такі масштаби тіньової економіки мають прямий вплив на податкову політику: значна частина економічної діяльності не оподатковується, що призводить до втрат бюджету в десятки мільярдів доларів щорічно та змушує держави шукати альтернативні джерела наповнення бюджету і посилювати податковий контроль.

Якщо більш детально розглядати вплив тіньової економіки на формування податкової політики, то він має системний характер. Розмір «тіні» безпосередньо впливає на обсяг податкових надходжень, структуру податків та інструменти податкового адміністрування. Одним з ключових ефектів є так звана «ерозія податкової бази» (зменшення, втрата, ухилення, мінімізація), адже економічна діяльність, що перебуває в тіні, не оподатковується. За оцінками світового банку, зменшення частки тіньової економіки навіть на 1 % може підвищити співвідношення податкових надходжень до ВВП приблизно на 0,1–0,2 % [16].

Водночас, Міжнародний валютний фонд у своїх дослідженнях [17] підкреслює, що зростання тіньової економіки створює замкнене коло або «глухий кут» податкової політики, а саме: скорочення податкових надходжень змушує державу підвищувати податкові ставки або/і посилювати фіскальний тиск, що в свою чергу, стимулює подальше ухилення від оподаткування. Таким чином, тіньова економіка не лише зменшує доходи бюджету, а і викривляє саму логіку податкової політики.

Таблиця 1

Статистичні оцінки тіньової економіки та їх вплив на податкову політику

Регіон/країна	Рік	Рівень тіньової економіки	Вплив на податкову політику
Світ (158 країн)	1991–2015 (середнє)	Близько 31,9 % ВВП	Значні втрати податкових надходжень, формування глобальних стратегій детінізації
Світ (сучасні оцінки)	2023	Близько 11,8 % ВВП	Поступове зниження завдяки цифровізації та посиленню контролю
Країни OECD	Останні роки	Близько 15 % ВВП	Орієнтація на ефективне адміністрування та добровільну сплату податків
Україна	2018	23,8 % ВВП (близько 846 млрд грн.)	Значні втрати бюджету, необхідність реформ податкової системи
Україна	2021	Близько 30 % ВВП	Підтримка спрощеної системи оподаткування для легалізації бізнесу
Україна	2022	До 40 % ВВП	Тимчасове послаблення податкового контролю, адаптація фіскальної політики
Україна	2023	Близько 19 % ВВП	Посилення цифровізації та контролю, зростання прозорості
Україна (діапазон оцінок)	Різні роки	25–45 % ВВП	Складність формування стабільної податкової політики через різні методики оцінки
Україна (окремі сектори)	2023	До 60–70 % ВВП	Необхідність таргетованих податкових заходів у ризикованих сферах

Джерело: складено авторами на підставі [15, 21–25]

Ще одним важливим аспектом є вплив тіньової економіки на структуру податкової системи. У країнах з високим рівнем тінізації уряди змушені зміщувати акцент з прямих податків на непрямі (ПДВ, акцизи), оскільки їх легше адмініструвати та важче уникнути. Це підтверджується і аналітикою Організації економічного співробітництва, де зазначається, що тіньова економіка є суттєвою частиною «податкового розриву» та впливає на вибір інструментів оподаткування [18].

Крім того, тіньова економіка підриває податкову дисципліну та довіру до податкової системи. Якщо значна частина суб'єктів господарювання дозволяє собі не сплачувати податки, то це знижує мотивацію інших платників дотримуватися законодавства та ускладнює адміністрування. Про ці факти також зазначається у звітах OECD [18].

Ще одним наслідком є спотворення статистики, що ускладнює формування ефективної податкової політики. За даними МВФ, значні обсяги тіньової економіки знижують достовірність макроекономічних показників, на основі яких ухвалюються фіскальні рішення, що в свою чергу може призвести до неефективних або навіть хибних податкових реформ [17].

Водночас тіньова економіка впливає і на інструменти податкової політики, стимулюючи державу до впровадження цифровізації, автоматизованого контролю та аналітики даних. Останні дослідження OECD [18] показують, що використання цифрових технологій дозволяє підвищити рівень податкової прозорості та зменшити можливості для ухилення від оподаткування, що безумовно є позитивними змінами в адмініструванні податків.

Таким чином, враховуючи вищенаведене, можна сказати, що тіньова економіка не тільки зменшує податкові надходження, а й суттєво трансформує податкову політику держави, впливаючи на її структуру, інструменти та ефективність. Вона виступає одночасно і наслідком недосконалої податкової системи і фактором, який визначає напрями її подальшого реформування.

Висновки. Тіньова економіка є складним і багатограним явищем, що супроводжує розвиток будь-якої держави та її податкової системи. Її існування зумовлене як економічними, так і інституційними чинниками. Дослідження показує, що тіньова економіка не лише зменшує податкові надходження, але і виступає індикатором недосконалості податкової політики. Але водночас вона є і фактором, який визначає напрями її подальшого реформування.

Тіньову економіку доцільно визначати як сукупність легальної та нелегальної економічної діяльності, яка повністю або частково приховується від державного обліку з метою мінімізації або ухилення від податкових та регуляторних витрат одночасно загрожуючи економічній безпеці країни та створюючи перешкоди проведення нею ефективної податкової політики. За своєю структурою, тіньова економіка – це неоднорідне явище, що включає в себе різні типи економічної діяльності з різним рівнем легальності та ступенем приховування. Єдиного «ідеального» методу визначення розмірів тіньової економіки не існує, до того ж різні методи можуть давати різні оцінки.

Надмірний податковий тиск і низька довіра до держави стимулюють ухилення від оподаткування, тоді як ефективна політика, як показує досвід розвинених країн, має базуватися на балансі між контролем і створенням сприятливого бізнес-середовища.

Повна ліквідація тіньової економіки є малоімовірною, однак її рівень може бути зменшений за умови комплексного підходу до реформування податкової системи та підвищення якості державного управління, а також у випадку України ще й суттєвого зниження корупції.

В подальших дослідженнях плануємо дослідити нові форми ухилення від оподаткування в цілому і більш ефективні методи боротьби з ними.

Список використаних джерел:

1. Franziska Ohnsorge & Shu Yu. *The Long Shadow of Informality: Challenges and Policies*. World bank website. <https://www.worldbank.org/en/research/publication/informal-economy>.
2. Voronoi by Visual Capitalist. *Visualizing the World's Shadow Economies*. Voronoi website. 2025, May 13. URL: <https://www.voronoiapp.com/crime/Visualizing-the-Worlds-Shadow-Economies--5018>
3. Jianru Fu, Waqar Ahmad, Babar Hussain, Muhammad Waqas Khalid, Fatima Lambarraa-Lehnhardt & Muhammad Umair. Shadow economy, financial inclusion and economic growth Nexus: evidence from developing country. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2025, November 14. URL: <https://www.nature.com/articles/s41599-025-05995-2>
4. Jonas B. Bunte, Les Stanaland. The shadow economy and foreign monetary transfers. *Economic Analysis and Policy*, 2025. No. 86, pp. 1285–1300. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0313592625001304>
5. ILOSTAT. *Statistics on the informal economy*. ILOSTAT website. URL: <https://ilostat.ilo.org/topics/informality>
6. World bank. *Informal Economy Database*. World bank website. 2025, January 9. URL: <https://www.worldbank.org/en/research/brief/informal-economy-database>
7. Поплюйко Я.В., Мельник М.О. Оцінка рівня тіньової економіки України в період воєнного стану та визначення ключових факторів впливу. *Статистика України*. 2025. № 2. С. 17–29. URL: <https://ir.nasoa.edu.ua/items/366e4b7c-c82d-44c9-8ab7-a003654e245b/full>
8. Ясіновська І., Мазур М. Сутність та наслідки тіньової економіки: економіко-правовий аспект. *Фінансовий простір*. 2024. № 1-2 (53). URL: <https://fp.lnu.edu.ua/index.php/fp/article/view/967>
9. Schneider, F. New COVID-related results for estimating the shadow economy in the global economy in 2021 and 2022. *International Economics and Economic Policy*, 2022. No. 19, pp. 299–313. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10368-022-00537-6>
10. Milton Barossi-Filho & Ricardo Gonçalves Silva & Eliezer Martins Diniz. The Empirics of the Solow Growth Model: Long-Term Evidence. University Library of Munich, Germany. 2004. URL: <https://ideas.repec.org/p/wpa/wuwpge/0406001.html>
11. Шепель Т.В., Костов'ят Г.І. Тіньова економіка як загроза економічній безпеці України: методи вимірювання та оцінка масштабів. *Інноваційна економіка*. 2021. № 5-6. URL: <https://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/814>
12. Ishchuk M. Assessing Ukraine's Shadow Economy: Methods and Key Drivers. *Problems of Modern Transformations, Series: Economics and Management*. 2023. № 9. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-9-03-06>
13. Краус Н.М., Краус К.М., Шевчук В.С., Панченко А.О. Тіньова економіка в Україні: причини, масштаби та наслідки розвитку. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2020. № 5. С. 79–87. URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/90>
14. Regfollower. *OECD publishes report on tax administration digitalisation initiatives*. 2025, June 23. Regfollower website. URL: <https://regfollower.com/oced-publishes-report-on-tax-administration-digitalisation-initiatives/>
15. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2021 році. Мінекономіки: веб-сайт. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a>
16. Awasthi, R & Brumby, J. *Taxing the shadow economy*. 2019, January 09. World bank website. URL: <https://blogs.worldbank.org/en/governance/taxing-shadow-economy>
17. Schneider, F. & Enste, D. *Hiding in the shadows: The Growth of the Underground Economy*. 2002, April 16. International Monetary Fund website. URL: <https://www.imf.org/en/publications/economic-issues/issues/2016/12/30/hiding-in-the-shadows-the-growth-of-the-underground-economy-15521>
18. OECD. *Shining Light on the Shadow Economy: Opportunities and Threats*. 2017. OECD website. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2017/09/shining-light-on-the-shadow-economy-opportunities-and-threats_a9a92285/e0a5771f-en.pdf
19. Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки: Наказ Міністерства економіки України від 18.02.2009 № 123. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0123665-09#Text>
20. T.P. Nazarenko, I.V. Suprunova, I. V. Shevchenko. Method of estimating the volume of the shadow economy. *Financial and Credit activity problems of theory and practice*. 2020. № 32. P. 244–250. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/2884>

21. The GlobalEconomy.com. *Shadow Economy in OECD*. The GlobalEconomy website. URL: https://www.theglobaleconomy.com/ranking/shadow_economy/OECD/
22. Дослідження тіншової економіки в Україні: майже чверть ВВП перебуває в тіні. Національний банк України: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoji-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaeye-v-tini>
23. IBI Rating Rating agency. *How much money does Ukraine lose due to the shadow economy?* IBI Rating Rating agency website. Available at: <https://ibi.com.ua/EN/ratings-komentarii/skilki-groshej-vtrachaye-ukrajina-cherez-nelegalnu-ekonomiku.html>
24. OECD. (2025, May 6). *OECD Economic Surveys: Ukraine 2025*. OECD website. URL: <https://www.oecd.org/content/oecd/en/search.html?q=Ukraine+2025&orderBy=mostRelevant&page=0&facetTags=oced-languages%3Aen>
25. Corruption in Ukraine. (2025, December 30). *The Shadow Economy of Ukraine*. Corruption Ukraine website. URL: <https://corruption.com.ua/the-shadow-economy-of-ukraine/>

References:

1. Franziska Ohnsorge & Shu Yu. *The Long Shadow of Informality: Challenges and Policies*. World bank website. Available at: <https://www.worldbank.org/en/research/publication/informal-economy>
2. Voronoi by Visual Capitalist. (2025, May 13) *Visualizing the World's Shadow Economies*. Voronoi website. Available at: <https://www.voronoiapp.com/crime/Visualizing-the-Worlds-Shadow-Economies--5018>.
3. Jianru Fu, Waqar Ahmad, Babar Hussain, Muhammad Waqas Khalid, Fatima Lambarraa-Lehnhardt & Muhammad Umair (2025, November 14). Shadow economy, financial inclusion and economic growth Nexus: evidence from developing country. *Humanities and Social Sciences Communications*. Available at: <https://www.nature.com/articles/s41599-025-05995-2>
4. Jonas B. Bunte, Les Stanaland. (2025). The shadow economy and foreign monetary transfers. *Economic Analysis and Policy*, no. 86, pp. 1285–1300. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0313592625001304>
5. ILOSTAT. *Statistics on the informal economy*. ILOSTAT website. Available at: <https://ilostat.ilo.org/topics/informality>
6. World bank. (2025, January 9). *Informal Economy Database*. World bank website. Available at: <https://www.worldbank.org/en/research/brief/informal-economy-database>
7. Popliuiko Ya.V., & Melnyk M.O. (2025) Otsinka rivnia tinovoi ekonomiky Ukrainy v period voiennoho stanu ta vyznachennia kliuchovykh faktoriv vplyvu [Assessment of the level of the shadow economy of Ukraine during the period of martial law and identification of key influencing factors]. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, no. 2. pp. 17–29.
8. Yasinovska I., Mazur M. (2024) Sutnist ta naslidky tinovoi ekonomiky: ekonomiko-pravovy aspekt [The essence and consequences of the shadow economy: economic and legal aspects]. *Finansovyi prostir – Financial space*, no. 1-2 (53). Available at: <https://fp.lnu.edu.ua/index.php/fp/article/view/967>
9. Schneider, F. (2022). New COVID-related results for estimating the shadow economy in the global economy in 2021 and 2022. *International Economics and Economic Policy*, no. 19, pp. 299–313. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10368-022-00537-6>
10. Milton Barossi-Filho & Ricardo Gonçalves Silva & Eliezer Martins Diniz. (2004). The Empirics of the Solow Growth Model: Long-Term Evidence. University Library of Munich, Germany. Available at: <https://ideas.repec.org/p/wpa/wuwpge/0406001.html>
11. Shepel T.V., & Kostov'iat H.I. (2021) Tinova ekonomika yak zahroza ekonomichnii bezpetsi Ukrainy: metody vymiriuvannia ta otsinka masshtabiv [Shadow economy as a threat to the economic security of Ukraine: measurement methods and assessment of the scale]. *Innovatsiina ekonomika – Innovative economy*, no. 5-6. Available at: <https://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/814>
12. Ishchuk M. (2023) Assessing Ukraine's Shadow Economy: Methods and Key Drivers. *Problems of Modern Transformations, Series: Economics and Management*, no. 9. Available at: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-9-03-06>
13. Kraus N.M, Kraus K.M., Shevchuk V.S., & Panchenko A.O. (2020) Tinova ekonomika v Ukraini: prychny, masshtaby ta naslidky rozvytku [Shadow Economy in Ukraine: Causes, Scale and Consequences of Development]. *Yevropeiskyi naukovyi zhurnal ekonomichnykh ta finansovykh*

innovatsii – European Scientific Journal of Economic and Financial Innovations, no. 5. pp. 79–87. Available at: <https://journal.eac.com.ua/index.php/journal/article/view/90>

14. Regfollower. (2025, June 23). *OECD publishes report on tax administration digitalisation initiatives*. Regfollower website. Available at: <https://regfollower.com/oced-publishes-report-on-tax-administration-digitalisation-initiatives/>

15. Ministry of Economy. *General trends in the shadow economy in Ukraine in 2021*. Ministry of Economy website. Available at: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a>

16. Awasthi, R & Brumby, J. (2019, January 09). *Taxing the shadow economy*. World bank website. Available at: <https://blogs.worldbank.org/en/governance/taxing-shadow-economy>

17. Schneider, F. & Enste, D. (2002, April 16). *Hiding in the shadows: The Growth of the Underground Economy*. International Monetary Fund website. Available at: <https://www.imf.org/en/publications/economic-issues/issues/2016/12/30/hiding-in-the-shadows-the-growth-of-the-underground-economy-15521>

18. OECD. (2017). *Shining Light on the Shadow Economy: Opportunities and Threats*. OECD website. Available at: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2017/09/shining-light-on-the-shadow-economy-opportunities-and-threats_a9a92285/e0a5771f-en.pdf

19. Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii rozrakhunku rivnia tinovoi ekonomiky: Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy [On approval of Methodological recommendations for calculating the level of the shadow economy: Order of the Ministry of Economy of Ukraine] 18.02.2009 No. 123. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0123665-09#Text>

20. T.P. Nazarenko, I.V. Suprunova, & I. V. Shevchenko (2020). Method of estimating the volume of the shadow economy. *Financial and Credit activity problems of theory and practice*. No. 32. Pp. 244–250. Available at: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/2884>

21. The GlobalEconomy.com. *Shadow Economy in OECD*. The GlobalEconomy.com website. Available at: https://www.theglobaleconomy.com/ranking/shadow_economy/OECD/

22. National Bank of Ukraine. *Study of the shadow economy in Ukraine: almost a quarter of GDP is in the shadows*. National Bank of Ukraine website. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuyaye-v-tini>

23. IBI Rating Rating agency. *How much money does Ukraine lose due to the shadow economy?* IBI Rating Rating agency website. Available at: <https://ibi.com.ua/EN/ratings-komentarii/skilki-groshej-vtrachaye-ukrajna-cherez-nelegalnu-ekonomiku.html>

24. OECD. (2025, May 6). *OECD Economic Surveys: Ukraine 2025*. OECD website. Available at: <https://www.oecd.org/content/oecd/en/search.html?q=Ukraine+2025&orderBy=mostRelevant&page=0&facetTags=oced-languages%3Aen>

25. Corruption in Ukraine. (2025, December 30). *The Shadow Economy of Ukraine*. Corruption Ukraine website. Available at: <https://corruption.com.ua/the-shadow-economy-of-ukraine/>

Дата надходження статті: 03.04.2026

Дата прийняття статті: 22.04.2026

Дата публікації статті: 25.06.2026